

15. Museon monet kasvot

Riitta Oittinen (2011)

Museot, niille asetetut vaatimukset ja museon määritelmä ovat muuttuneet ajan myötä. Yleisö on tekemisissä museoiden kanssa ennen kaikkea näyttelyiden kautta, mutta ammattimuseoiden toimintaan kuuluu paljon muutakin. Niin valtakunnallisista, alueellisista kuin yksityisistä museoista on paljon tietoa Internetissä, josta selviävät myös museoviraston tehtävät ja toimenkuva. Se toimii suojeluviranomaisena ja vaalii Suomen kulttuuriperintöä, tallentaen, tutkien ja jakaen siitä tietoa. Tämä toimenkuva on melko kaukana julkisessa keskustelussa haikaillusta arkkitehtonisesti kiinnostavasta, mediaseksikkästä supermuseosta, joka toimisi varakkaiden turistien vetonaulana.

Vaikka museoita on nykyisin moneen lähtöön, yksi seikka on ilmeinen: mennyttä on aika, jolloin museot – ja niiden edeltäjät – olivat rikkaiden keräilijöiden harrastus ja tarkoitettuja vain eliitille. Tosin museopalvelut eivät ole edelleenkään tarjolla yhdenvertaisesti. Pelkästään kouluvierailut voivat kilpistyä rahan puutteeseen, varattomille pääsylipun hinta lohkaisisi liian suuren osan budjetista ja iäkkäiden tai vammaisten matkan varrella voi olla useita esteitä. Virtuaalimuseotakin varten tarvitaan pääsy tietokoneelle.

Katse kohti museota

Museot kytkeytyvät kysymyksiin historiapolitiikasta, menneisyydenhallinnasta, oppimisesta, historian popularisoinnista ja kaupallistamisesta. Jos mittakaavana pidetään koko maailmaa, museokävijöille vaikuttaa riittävän valinnanvaraa, valtiollisista museoista mitä erikoisimpaan yksityiseen yritteliäisyyteen. Pariisin suuri taidemuseo Louvre, luonnontieteellisen tutkimuksen tiedon kiistävä kreationismimuseo Kentuckyssä ja Bryggen ranskalaisille perunoille omistettu museo kulkevat kaikki museon nimekkeellä, edustaen tietenkin vain jäävuoren huippua. De Gryter-kustantamon vuonna 2010 julkaiseman museo- ja taidealan hakemiston mukaan museoita on 202 maassa, yhteensä 55 000. Ei liene yllätys että Pohjois-Amerikalla on kärkisija, vähintään 17 500 museota.

Suomessa museoita on Museoliiton tietojen perusteella yli 1000. Niistä hieman alle kolmannes on ammattimaisesti ylläpidettyjä ja auki ympäri vuoden. Loput ovat valtaosin kotiseutumuseoita, joihin pääsee kesäisin. Museoliiton tekemä pääluokittelu taide-, kulttuurihistoriallisiin, luonnontieteellisiin ja erikoismuseoihin hahmottaa kenttää. Juuri erikoismuseoiden alle mahtuu monenlaista toimijaa, mutta taide- ja kulttuurihistoriallisenkin museon peruserot ovat melkoiset. Myös ihmisten vaatimukset ja odotukset niitä kohtaan poikkeavat toisistaan.

Suurempien kaupunkien asukkaille on ainakin periaatteessa mahdollista piipahtaa museoihin jopa pelkästään kahville, ostoksille tai pakoon sadetta. Toisaalta museoihin tehdään myös tarkkaan suunniteltuja ja hartaasti odotettuja opintoretkeä matkojen takaa. On myös mahdollista että museoissa ulkomailla päiväkausia viettävän matkailijan mielenkiinto kotimaan museoita kohtaan on minimaalista.

Monille meistä museokäynti on yhteisöllinen kokemus, joka jaetaan koulutovereiden, perheen tai ystävien kanssa. Nykyisin museoista tarjoutuu mahdollisuuksia pitää lähes mitä tahansa tilaisuuksia, syntymäpäivistä firman pikkujouluihin. Resurssien mukaan museoissa organisoidaan opastusten ohella myös teematapahtumia ja työpajoja.

Esimerkkejä museoissa järjestettävistä aktiviteeteista on lukuisia. Tämä todentaa osaltaan sitä, miten museot joutuvat taistelemaan ihmisten huomiosta muiden vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kanssa. Turun Luostarinmäen käsityöläismuseossa voi osallistua joululaulujen yhteislaulantaan tai saada opastusta marsipaani-joulukoristeiden valmistuksessa. Kansallismuseon Internet-sivuilla kerrotaan kouluille ja opintoryhmille tarkoitetuista aktiviteeteista, joita tarjotaan luokkatasojen mukaan. Luston metsämuseo mainostaa työryhmiä liittyen leirikouluihin. Yli-Iissä sijaitsevassa, kivikauteen keskittyvässä Kierikki -museossa voi viettää päivän arkeologina. Tampereen työväenmuseo Werstas pyrkii kehittämään itseään aikuisia kiinnostavammaksi muun muassa aktivoimalla työttömiä, vedoten elinikäisen oppimisen henkeen. Saman kaupungin vakoilumuseo puolestaan järjestää ”Vakoillen vihille” -polttariohjelmaa. Helinä Rautavaaran etnografisessa museossa Espoossa kokoontuu sekä kudontapiiri että monikulttuurinen perhekahvila.

Kenties museo-sanana ”pölyisyyteen” liitetyn assosiaation vuoksi sanan käyttöä yritetään jopa karttaa. Ainakin esimerkiksi nykytaiteen museo Kiasma kerrotaan sen Internet-sivuilla seuraavasti: ”Kiasma on aktiivinen visuaalisen kulttuurin keskus ja kohtaamispaikka, jossa voi viihtyä, löytää tietoa ja saada elämyksiä”. Espoon tiedemuseo Heurekaa nimitetään ”vuorovaikutteiseksi näyttelykeskukseksi”. Inarissa sijaitseva, ulko- ja sisämuseot sisältävä Saamelaismuseo Siida kertoo tarjoavansa kävijälle ”sekä moniaistisia elämyksiä että asiantuntevaa tietoa”.

Vaikkei museon tarkoitusta tietopankkina olekaan kokonaan unohdettu, elämyksellisyyden ohella viihdyttävyyden ja yllätyksellisyyden vaikuttavat olevan päivien sävel. Museoiden muokkaaminen eräänlaisiksi puuhamaiksi ei kuitenkaan saa yksiselitteistä suosiota. On myös muistutettu, että ainakin tietynlaisiin museoihin saatetaan edelleen astua myös lähes hartain mielin; etsimään tietoa, valaistusta, pakoa arjesta tai jopa eettisiä elämänohjeita.

Museot, näyttelyt ja valta

Kansainvälisen museoneuvoston (International Council of Museums) vuonna 2007 määritelmä antaa osviittaa nykymuseon ideasta – tai ainakin ihanteesta:

Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia ja aineettomia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään.

Määritelmän lisäksi museokenttää kannattaa tarkastella myös empiirisesti. Ilmaisuuksien ”taloudellista hyötyä tavoittelematon” voi johtaa hieman harhaan. Taloudelliset realiteetit nimittäin vaikuttavat suuriin ja pieniin tekijöihin, aina museorakentamisesta museokauppojen valikoimiin, näyttelyiden teemavalintoja unohtamatta. Sponsorilogojen esiintyminen museoiden kotisivuilla, mainoksissa ja seinillä on arkipäivää. Silminnähtävä kaupallisuus on kuitenkin vain osa laajempaa kysymystä rahasta ja resursseista. Museoihin ja niiden näyttelyiden ja kokoelmien järjestämiseen ja esillepanoon punoutuvat valta ja varallisuus, monimutkainen verkosto erilaisia kulttuuri- ja tiedepoliittisia intressejä.

Museokokoelmien digitalisointi ja virtuaalimuseoiden ja -kokoelmien esiinnousu tuovat kenttään oman lisänsä. Esimerkiksi Google Art -projekti esittelee lähes parikymmentä museota virtuaalisesti. Tuhannet museot ovat laittaneet osia kokoelmistaan kuvientalletusohjelma Flickr:iin. Myös Second life -virtuaalipelissä on edustettuina museoita, onpa pelin puitteissa pidetty museoalaa liittyviä

virtuaalikonferenssejakin. Edellisten ohella Internettiin ilmaantuu koko ajan lisää yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen virtuaalikokoelmia. Vaikka digitointi lisää museoesineiden tarkastelun saavutettavuutta, voi kysyä miten se vaikuttaa fyysisiin museokäynteihin.

Lukuisissa tutkimuksissa on todettu, että museokokoelmien kerääminen ja esillepano ei ole ollut, eikä ole neutraalia. Monien museoiden on sanottu säilyttävän esimerkiksi Euroopan ennakkoluuloja muuta maailmaan kohtaan. ”Eurooppalaisen itsetietoisuuden ja identiteetin rakentaminen kulkee käsi kädessä vierailta kansoilta kerättyjen kolossaalisten kuriositeettien ja etnografisten kokoelmien kanssa”, todettiin museolaitosta kriittisesti tarkastelevassa, Tanskan kansallismuseon Museum Europa -näyttelyssä 1990-luvulla.

Museon laadusta riippuen niiden toimintaa ohjaavat erilaiset kansainväliset, kansainväliset, poliittiset, alueelliset ja persoonalliset valtasuhteet ja taustaideologiat. Näistä museot kertovat vaihtelevan avoimesti; näyttelyiden taustalla vaikuttavia valintakriteerejä ja ideoita ei tuoda aina selkeästi esille. Toki on selvää, että näyttelyn rakentaminen vaatii karsimista, yksinkertaistamista ja yleistämistä. Näyttelyt, kuten niiden tulkinta, ovat aina myös subjektiivinen kokemus.

Haasteita museokentälle tarjoavat niin sanotun uuden sosiaalishistorian, kulttuurintutkimuksen ja poikkitieteellisyuden nostamat teemat ja näkökulmat sekä kertomuksellisuuden korostaminen näyttelyiden rakentamisessa. Kriittisiä tuulia puhaltaa myös erilaisen museoliikeshinnän toimesta: esimerkiksi vuonna 1985 perustettu Guerrilla Girls -ryhmä kritisoi taidemaailman seksismiä ja pop up -galleriat ja katutaidenäyttelyt yrittävät tehdä varsinkin taiteen esillepanosta vähemmän laitosmaista. Myös Occupy museums -liikeshdintä haluaa taiteen kuuluvan kaikille, vastustaen pienen kulttuurieliitin ja ison rahan valtaa näyttelypolitiikassa.

Olipa museoista mitä mieltä tahansa, ne ovat kiistämätön osa historiakulttuuria. Niitä voi tutkia menneisyyden säilyttämisen ja esittämisen näkökulmasta sekä muistamisen, arvottamisen ja oppimisen välineinä. Museon idean ja museotoiminnan punoutuminen kasvatukseen ja koulutuksen historiaan tarjoaa lukuisia tutkimuskohteita ja -haasteita. Kasvatuksen historiasta kiinnostuneelle luonteva kysymys voisi olla esimerkiksi museolaitoksen kasvatuksellisen eetoksen sisältö ja muutos, onhan tiedonhalun kasvattaminen kirjattu kulttuurihistoriallisten museoiden yhdeksi tavoitteeksi. Erilaisten museoiden piilo-opetussuunnitelmien pohtiminen ja vertailu saattaisi antaa enemmänkin haasteita. Selvittämisen arvoista voisi olla millaista on museopedagogia, millaisia historiallisia seikkailuja museoon tuleville koululaisryhmille tarjotaan, millaiset henkilöt ovat saaneet oman museon tai minkä tyyppisissä rakennuksissa museot ovat ajan kuluessa toimineet.

Tarkempi kysymyksenasettelu, kohde, aineisto ja menetelmät valikoituvat luonnollisesti tutkijan preferensseistä, mielenkiinnosta ja osaamisalueista käsin. Jos rehellisiä ollaan, hyvin usein aihepiirin valintaan vaikuttavat myös rahoitusnäköymät. Yksikin museo oppimisympäristönä – perustamissyineen, esineistöineen, näyttelyineen ja oheistoimintoineen – tarjoaa monenlaisia tutkimuksellisia mahdollisuuksia, aina yksittäisen museokävijän kokemuksen kartoittamisesta vaikkapa kansallisten historiallisten kipupisteiden esittämisen analysointiin.

Kasvatuksen historian tutkimisesta kiinnostuneelle museoiden anti ja niiden tarjoamat tutkimushaasteet ovat yhtä moninaiset kuin museoiden kirjo.

LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA

- American Association of Museums, <http://www.aam-us.org/index.cfm> (luettu 9.12.2011).
- Avnet Recreates Technology Museum in Second Life,
Gamers game, <http://www.gamersgame.com/blog/321081> (luettu 5.12.2011) .
- Boswell, David and Jessica Evans (eds.), Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums, London and New York: Routledge 1999.
- Creation museum, <http://creationmuseum.org/> (luettu 14.12.2011).
- Falk, John H. & Dierking, Lynn D., The Museum Experience. Washington DC: Whalesback books 1992.
- Guerrilla girls, <http://www.guerrillagirls.com/> (luettu 5.12.2011) .
- Hatakka, Mari, Narratiivisen käänteiden vaikutus museoiden toimintaan ja tutkimukseen, Elore, vol 14, 2007:1, http://www.elore.fi/arkisto/1_07/hat1_07.pdf (luettu 5.12.2011).
- Holmila, Paula, Pölyt pois museosta,
<http://paulaholmila.puheenvuoro.uusisuomi.fi/57923-polyt-pois-museoista> (luettu 5.12.2011).
- Hooper-Greenhill, Eileen (ed.), The Educational Role of the Museum, London and New York: Routledge 1999.
- Kallio, Kalle, Museon yhteiskunnalliset tavoitteet, teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), Museologia tänään, Suomen museoliiton julkaisuja 57, Jyväskylä: Suomen museoliitto 2007, 105-131.
- Kantokorpi, Otso, Hieman Bilbaon tuhkimotarinan kääntöpuolta, Alaston kriitikko 27.10.2011, <http://alastonkriitikko.blogspot.com/2011/10/hieman-bilbaon-tuhkimotarinan.html> (luettu 5.12.2011).
- Kiasma. Nykyaikaisen museon, <http://www.kiasma.fi/> (luettu 5.12.2011).
- Kierikkikeskus, <http://www.kierikki.fi/sivu/fi/kivikausi/> (luettu 14.12.2011).
- Luke, Timothy W., Museum Politics. Power Plays at the Exhibition, Minneapolis: University of Minnesota Press 2002.
- Museologia tänään, Pauliina Kinanen (toim.), Helsinki: Suomen museoliitto 2007.
- Museot.fi, <http://www.museot.fi/museoala> (luettu 5.12.2011).
- Museotyön eettiset säännöt, ICOM, Suomen komitea ry,
<http://finland.icom.museum/etiikka.html> (luettu 5.12.2011).
- Museovirasto, <http://www.nba.fi/> (luettu 5.12.2011) .
- Nielsen, Arno V. with Willie Flindt & Annesofie Becker, Museum Europa, An exhibition about the European museum from the Renaissance to our time. Copenhagen: Danish National Museum 1993.
- Museums and Memory. Susan A. Crane (ed.), Stanford, California. Stanford University Press 2002.
- Oittinen, Riitta, "Tämä on meidän historiamme", Eurokansalaisuuskasvatusta historianäyttelyssä. Kasvatus ja aika 2008:1, http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/index.php?lan=1&page_id=97 (luettu 5.12.2011) .
- Pakaste, Niina, Paha ja pyhä museo, Museoblogi 15.9.2010, <http://www.museoblogi.blogspot.com/> (luettu 5.12.2011).
- Rönkkö, Marja-Liisa, Museon idea ja historia, teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), Museologia tänään, Helsinki: Suomen museoliitto 2007, 70-92.
- Sandell, Rickhard (ed.), Museums, Society, Inequality, London and New York: Routledge 2002.
- Siida, <http://www.siida.fi/> (luettu 5.12.2011) .
- The Politics of Display. Museums, science, culture. Sharon McDonald (ed.), London and New York: Routledge 1998.
- The World Museum community, International Council of Museums,
<http://icom.museum/what-we-do/resources/frequently-asked-questions.html> (luettu 5.12.2011)
- Valjakka, Timo, Tulevaisuuden museo, Korjaamo 25.3.2011,
<http://www.korjaamo.fi/fi/kitchen/tulevaisuuden-museo> (luettu 5.12.2011) .

LISÄMATERIAALIA

Esimerkkejä portaaleista, on-line museoista ym.

ArbetSam. Arbetslivsmuseernas Samarbetetsråd. Sveriges största museinätverk,
<http://www.arbetsam.com/index.htm> (luettu 5.12.2011) .

Fotokela - kelaä mikä foto, <http://moonshine.fmp.fi/cms/> (luettu 5.12.2011) .

FUISM, Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer
<http://fuism.se/> (luettu 14.12.2011).

Juuret maailmalla, koti Suomessa, Työväenmuseo Werstas, <http://www.tkm.fi/mamu/tekijat.html>
(luettu 5.12.2011) .

Kansallinen digitaalinen kirjasto, <http://www.kdk.fi/> (luettu 5.12.2011) .

Museernas Design Ung, <http://www.design-ung.se/> (luettu 5.12.2011) .

Museologian kirjallisuutta, <http://www.jyu.fi/museologia/olduusi/opinnot/kirjat.html> (luettu
14.12.2011).

MuseoSuomi. Suomen museot semanttisessa webissä, <http://www.museosuomi.fi/?l=fi&m=0>
(luettu 5.12.2011).

Nordisk museologi, <http://www.nordiskmuseologi.com/> (luettu 5.12.2011) .

Off the map. What is visionary art?

http://www.pbs.org/independentlens/offthemap/html/what_is.htm (luettu 5.12.2011)

Suomen maatalousmuseo Sarka, <http://www.sarka.fi/> (luettu 5.12.2011) .

Svenska museifönstret, <http://www.museifonstret.se/> (luettu 5.12.2011) .

Suomen museoliiton portaali: <http://www.museot.fi/> (luettu 5.12.2011) .

Valtion taidemuseo, kokoelmat <http://kokoelmat.fng.fi/wandora/w?lang=fi&action=gen> (luettu
5.12.2011)

Virtual Library museum pages, <http://icom.museum/vlmp/> (luettu 5.12.2011) .

Virtual museum of Canada,

http://www.virtualmuseum.ca/English/index_flashFT.html (luettu 5.12.2011)

Maailman vierailuimman museon Louvren pyramidit (1989) on suunnitellut I. M. Pei. Kärjellään oleva pyramidi sijaitsee maan alla olevassa kauppakeskuksessa, museon lippumyyntipisteen edustalla. Kuva: Riitta Oittinen (2008).